

**“İMPARATORLUĞUN İKTİSAT
TARİHÇİSİ”:
MEHMET GENÇ (1934-2021)
Hayatı, Kişiliği, Eserleri**

Coşkun Çakır
İstanbul Üniversitesi
ccakir@istanbul.edu.tr
orcid: 0000-0001-6036-4197

GİRİŞ

Mehmet Genç hocamızın aramızdan ayrılışının üzerinden yaklaşık üç ay kadar bir zaman geçti ve onu artık merhum hocamız olarak anmaya başladık. Zaman nasıl da çabuk geçiyor. On yedinci yüzyılın mutasavvıf mütefekkeri Aziz Mahmud Hüdayi'nin duru Türkçesiyle söylediği gibi, “Günler gelip geçmekte, kuşlar gibi uçmaktalar.” Merhum hocamızı rahmet, minnet ve şükranla yad ediyoruz.

Bu yazıda Mehmet Genç'in hayatı, kişiliği ve eserlerinin genel bir değerlendirmesi yapılacaktır. Hayatındaki önemli kırılma noktaları, kendisini etkileyen kişiler, mekanlar ve tarihler gözden geçirilecek, daha sonra yaşadıkları hadiselerin ve karşılaşmaların kişiliğine nasıl tesir ettiği değerlendirilecek ve nihayet akademik serüveninin izi sürülecek ve bu izlekte ürettiği çalışmalar üzerinde durulacaktır. Ayrıca ek kısmında akademik faaliyet ve yayınlarının yer aldığı bir envantere yer verilecektir.

Yazının başlığını koyarken birkaç alternatif ortaya çıktı. Bunlardan biri, hiç kuşkusuz hocanın ilmi serüvenini anlattığı ve kitabının önsözünü oluşturan “*Hac Yolunda Bir karınca*” başlığı oldu.

Hoca, “yapılması gereken bütün bu çalışmalarını yapılmış olanlarla karşılaştırdığım zaman, ‘Hac Yolunda Bir Karınca’ dan daha iyi bir durumda olmadığımı düşünmekten kendimi alamıyorum” diyerek kendi konumunu kendisi tanımlar.¹ Bir diğeri “*Okyanusta Yüzen Adam*” şeklinde belirdi. Bu da yine hocanın İstanbul Üniversitesi tarafından kendisine verilen Fahri Doktora Töreninde yaptığı konuşmasında “İnsan okyanusta yüzmeye kalkınca, tabii ki derinliklerin üzerinde görünür. Aslında derinlik kendisinde değil, içinde yüzdüğü okyanustadır. Benim esas şansım, devasa bir obje ile uğraşmaktan ibarettir. Osmanlı Devleti, tarihin tanıdığı büyük yapılardan biridir...600 yıl süren bu büyük mirasın üzerine eğilmek okyanusta yüzmeye başlamak gibi bir şey” diyerek aslında hac yolundaki karıncanın durumunu başka bir ifadeyle tasvir etmiş oluyor.² Bir diğeri, hocanın vefatının arkasından İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinin hazırladığı ve bendenizin de moderatörlük yaptığı toplantı için belirlediğimiz “*Arhavi'den Arşive*” başlığı idi. Bu başlıkta ortaya konmak istenen şey hocanın hayata gözlerini açtığı memleketinden, hayatının neredeyse kalan kısmını geçireceği Osmanlı Arşivine uzanan yolculuğuna bir referans yapmaktı.³ Fakat bunları değil de yukarıda bahsettiğimiz toplantıda Şevket Pamuk’un yaptığı konuşmasını sonlandırırken kullandığı, “Mehmet Genç İmparatorluğun İktisat Tarihçisidir” ifadesini başlık için daha anlamlı buldum ve değerli hocamızın da “memnuniyetle” onayını alarak başlığa son halini vermiş olduk.

Hocanın vefatından sonra çok sayıda yazı, mesaj yayınlanmış, açıklama yapılmış ve bunlar gazete köşelerinde, dergi sayfalarında ve zamanın ruhuna uygun olarak sosyal medyada yerini almıştır. Aslında rahmetli hoca daha hayattayken biyografisi, eserleri ve şahsiyeti ile ilgili yazılar yazılmış, değerlendirmeler yapılmış, ilmi toplantılar düzenlenmiş ve saygı programları yapılmıştır.⁴ Bu ya-

1 Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2000, 34).

2 Genç, a.g.e., 358-359.

3 Bu toplantı İstanbul Üniversitesi İktisat fakültesi tarafından organize edilmiş, açılış konuşmalarını Rektör Mahmut Ak, Dekan Sayım Yorgun ve İktisat Tarihi ABD Başkanı Ahmet Kala yapmış ve bizim moderatörlüğümüzde Mete Tunçay, Murat Çizakça, Cornell Fleischer ve Şevket Pamuk sunuşlarını gerçekleştirmiştir. Bkz.: <https://www.youtube.com/watch?v=wtsHHiReNTg>

4 Bu çerçevede Beşir Ayvazoğlu'nun bundan çeyrek asır önce,1996 yılında kaleme aldığı biyografi yazısı hem ilk örnek olmuş hem de sonra yazılanlara referans oluşturmuştur. Bu bağlamda kaleme alınmış yazıların belli baş-

zının amacını aşsa da bu faaliyetlerin bir envanterini çıkarmak ve yayınlamak elbette anlamlı olacaktır. Bu bağlamda, burada hatırlatmakta fayda mülhaza ettiğim bir derleme, hocanın vefatından hemen sonra hazırlanmış ve bir pdf dosyası şeklinde açık kaynak olarak paylaşılmış, ilgililerin kullanımına sunulmuştur.⁵

HAYATI: ÜÇ ŞEHİR

Mehmet Genç, 4 Mayıs 1934'te Artvin'in Arhavi ilçesine bağlı Ke-merköprü köyünde doğmuştur. Orta halli bir ailenin yedi çocuğunun en küçüğüdür. Daha küçük yaşlarında babasının adı bir kan davasına karışmış, işin aslı ortaya çıkıp adalet tecelli edinceye kadar Ali Rıza Bey dört sene Rize Cezaevinde yatmıştır. Bu yıllar çocuk Mehmet'in belleğinden hiç çıkmayan zamanlar olmuştur. Öyle ki babasını ancak 1938 yılında hapisten çıktıktan sonra, yani dört yaşında tanıyabilmiştir. Fakat cezaevinden çıktıktan sonraki babası hapse girmeden önceki babası değildir. Ali Rıza Bey hapse girmeden önce sınırlı bir tahsile sahip, eski yazı okuyabilen biriyken cezaevindeyken koğuştaki tanıştığı hatırı sayılır bir din aliminden hem Arapça hem de tefsir, fıkıh, hadis gibi alanlarda temel bilgiler edinmiştir. Babası artık kendi çapında bir din hocası olmuş, evde dini sohbetler yapmaya, bir süre sonra da fahri hocalık yapmaya başlamıştır. Babasının bu durumu hocanın üzerinde çok etkili olmuş, özellikle Osmanlıca okuma yazması dikkatinden kaçmamıştır.⁶

İlkokula köyünde 1940 yılında, tam da küçük Mehmet'in okul çağına geldiği sene açılan, üç sınıflı bir okulda başladı. Ortaokul için

---

İlari şunlardır: Beşir Ayvazoğlu, "Mehmet Genç", *Siretler ve Suretler*, (Kapı Yayınları, 2017, 146-159). (Yazının ilk versiyonu bir dergide 1996 yılında yayımlanmış, daha sonra *Siretler ve Suretler* kitabının 2000 tarihli Ötüken baskısında yer almıştır); Abdullah Mesut Küçükkalay, "Kaotik Bilgiden Senkronik Bilgiye Bir İktisat Tarihi Teorisyeni: Mehmet Genç", *Divan*, 2007/1, 107-164; Erol Özvar, "Mehmet Genç: Belgeden Modele Uzanan Bir Portre", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Sayı:12, 2000, 143-155; Abdüllatif Çeviker, "Bir Arşiv Emekçisi: Mehmet Genç", *Yaşayan Türk Tarihçileri* (Editör: Ahmet Şimşek), (Pegem Akademi Yayınları, İstanbul, 2017), 251-261; Atilla Lök, "Tarihçinin Mutfağı", *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı: XIII/75, Mart 2000, 46-48.

5 Muhammet Negiz (Derleyen). Bir İmparatorluğun İktisat Tarihçisi Mehmet Genç. (2021). <http://works.bepress.com/muhammet-negiz/90/>

6 Ayvazoğlu, a.g.e., 146-147.

Hopa'ya gitti ve oradan 1949 yılında mezun oldu. Bu arada maddi sıkıntılar nedeniyle eğitimine bir yıl ara vermek zorunda kaldı. Bilahare devlet parasız yatılı sınavlarına girdi ve Haydarpaşa Lisesini kazandı. Böylece İstanbul serüveninin birinci ayağı başlamış oldu.

Haydarpaşa lisesi Genç'in hayatında önemli bir yere sahiptir. İstanbul'u, bir anlamda dünyayı tanınması burada başlamış, ilk ideolojik şekillenmesi de yine buradaki hocaları üzerinden olmuştur. Nihal Atsız dersine girmemesine rağmen kendisi onun kimi ders ve konferanslarını takip etmiş ve kendisinden çok etkilenmiştir. Mesela tarih, edebiyat ve felsefeye ilgisi Atsız üzerinden başlamıştır.

Lisede sosyal bilimlerden çok sayısal bilimlere ve özellikle de matematiğe ilgi duymuştur. Bunun yanında gramer ile ilgilendiğini de eklemek gerekir. Yıllar sonra üniversiteyi bitirip iktisat tarihinde asistan olup arşive girdiğinde de sayılarla, rakamlarla, tablolarla özel olarak ilgilenmesinin tesadüf eseri olmadığı görülmektedir. Yine gramere olan ilgisi de başta Fransızca ve İngilizce olmak üzere dil öğrenme noktasındaki ısrarlı arzusunu beslemiş olmalıdır. Yıllar içinde çok iyi derecede Fransızca, yine iyi seviyede İngilizce öğrenecektir.

Mehmet Genç liseyi bitirdikten sonra üniversite seçiminde tereddüt eder. Bir yanda matematik tutkusu, diğer yanda ailesinin prestijli bir iş beklentisi arasında kalır. Nihayet ailesinin beklentileri baskın çıkar ve 1953 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinin Maliye-İktisat bölümüne kaydolar. Artık o bir Mülkiyeli olmuş, kendisi için Ankara ve Mülkiye yılları başlamıştır.

Mülkiyede okurken derslerin dışında, lisede daha çok da Atsız'ın etkisiyle yöneldiği ırkçı düşünceyi daha da derinleştirmeyi ve dahası bu düşünce sistemini kendi kaynaklarından takip etmeyi ister. Bu anlamda Gobinau'nun ırkçılığın temel referansı olarak gösterilen *Irkların Eşitsizliği Üzerine* isimli kitabını Fransızca aslından okumak için zamanının önemli bir kısmını Fransızca öğrenmeye ayırır. Bir taraftan da ırkçı felsefenin Alman dünyasındaki kaynaklarının takibi, özellikle de Friedrich Nietzsche ve Arthur Schopenhauer'i aslından okumak için Almancaya başlar, fakat Almancada Fransızcadaki gösterdiği performansı gösteremez. Mezun olduğunda ırkçı literatürü okumayı büyük ölçüde tamamlamış ve zaman içinde radikal ırkçılıktan ılımlı milliyetçiliğe yönelmiştir.⁷

Ankara'daki öğrencilik yıllarında okulda beraber olduğu arkadaş grubu ideolojik olarak farklılık gösterir. Bu durum onun fark-

⁷ Ayvazoğlu, a.g.e., 149-150.

lı dünya görüşlerinden kişilerle iletişimini ve dostluğunu tahkim eder. Kendi devresi ya da bir alt, bir üst devresi olmak üzere yakın arkadaşları arasında Mete Tunçay, Sezai Karakoç, Cemal Süreyya, Mehmet Şevket Eygi, Taner Timur, Yalçın Küçük, Ergin Günçe, Orhan Duru gibi isimleri görürüz.

Mehmet Genç'in hem konferanslarında hem de sohbetlerinde sıkça anlattığı bir konu da Mülkiyede okurken yakalandığı verem hastalığıdır. Halk arasında ince hastalık olarak bilinen tüberküloz ölümcül bir hastalıktır ve Genç de bu hastalığa yakalanınca ölüm duygusunu yakından tadar. Aslında hastalık tesadüfen bir rapor alımı esnasında ortaya çıkar ve dispanserde tedavisine başlanır. Genç; doktorun, öğrencilerine kendi filmini gösterirken “gelin gelin işte tipik bir vaka” deyişine çok şaşırır. Bu heyecan onu ilmi teccüsün nasıl bir şey olduğu konusunda etkiler: “Doğrusu dehşet içindeyim, tedavi edilebiliyormuş ama ben popüler verem imajına bakarak, tamam artık yolun sonuna geldim diye düşünüyorum. Bu arada doktorun şaşırtıcı heyecanı...İnanır mısınız, o anda, belli belirsiz bir şekilde ilim heyecanının niteliğini kavramıştım sanki”.⁸

Hoca hastanede yaklaşık altı ay kalır. Bu sürede en yakın dostluğu Osman Yüksel Serdengeçti'den görür. Onun da etkisiyle edebiyata, daha çok da romana ilgisi artar. Bu dönemde başta edebi klasikler olmak üzere çok sayıda roman okur. Doğal olarak bir yıl kaybeder ama kaybettiği bu bir yılın kendisine birkaç yıllık katkı yaptığını bilir. 1958 yılında Mülkiyeden mezun olur. Mezuniyet sonrasında artık akademik çalışmalar yapmaya karar verir ve fakültede asistan olmak ister ancak bu arzusu gerçekleşmez. Hoca bunu sağcı olmasına bağlar. O da yurtdışı eğitimi için Fransız Kültür Ataşeliğinin burs programına başvurur ve Fransa'dan kabul alır. Ama aldığı burs yönetim sosyolojisi alanı içindir. O ise bilgi sosyolojisi çalışmak istemektedir. Sonuçta Fransa meselesi de kapanır ve 1959 yılında memuriyete girerek Ankara'da maiyet memuru olarak çalışmaya başlar. Bir süre sonra da Şereflikoçhisar'a kaymakam vekili tayin edilir. Ama o hayatından memnun değildir, zira ilmi çalışma arzusu hala içinde bir ukde olarak yerini korumaktadır.⁹

Bir süre sonra lise okumak için ilk defa ayak bastığı ve o andan itibaren çok sevdiği İstanbul'a dönme vaktinin geldiğine karar verir. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Tarihi Kürsüsünün

⁸ Ayvazoğlu, a.g.e., 150.

⁹ Ayvazoğlu, a.g.e., 150-151.

1959 yılında verdiği ilana başvurur. Üzerinde kapsamlı okumalar yapıp etkilendiği Max Weber'in bir sosyolog ve tarihçi olarak yaptıklarını kendisinin de yapabileceğini düşünmesi bu tercihinde etkili olur. Sınava girer, başarılı olur ve "Türkiye'de ilk defa, dilerim son olmaz, bir bilim adamının nasıl bir insan tipi olduğunu onun şahsında müşahede fırsatı buldum" dediği Ömer Lütfi Barkan'ın asistanı olarak akademik hayata adımını atar.¹⁰

Genç ilk zamanlarda iktisat tarihine ısınmaz. Daha çok sosyolojiye dönük olan yüzünü gören Barkan onun için sosyoloji kürsüsünde bir kadro açabileceğini de söyler. Ama o devam etmek ve başarmak ister. Bu arada sıkıntılı dönemleri de olur ve Ayhan Songar'ın kliniğinde bir süre tedavi görür. Tez olarak Sanayi Devriminin Osmanlı Sanayisine Etkisi konusunu belirler. Okumalarını yine başta Fransızca olmak üzere yabancı kaynaklar üzerinden yapar. Kitaplar, seyahatnameler, raporlar ve birtakım ikincil kaynakları inceler fakat meselenin bu şekilde aşılamayacağını, Osmanlı'nın orijinal kaynak ve kayıtları olmaksızın bunun tamamlanamayacağını düşünerek Osmanlı Arşivinde araştırmalarına başlar. İşte bu andan itibaren, hayatının sonuna kadar bu arşiv onun için neredeyse kutusal bir mekân haline gelir.

Mehmet Genç 1960 yılında başladığı İktisat Tarihi Kürsüsündeki doktorasını zamanında tamamlayamadığı için akademik pozisyonunu 1965 yılında uzman olarak değiştirir. O bu unvanlardan bağımsız olarak hararetle çalışmalarına devam eder. 1972 yılında askere gider ve tarihin bir cilvesi olarak askerliğini Artvin'de yapar. Böylelikle hafta sonlarında ailesini ve özellikle de sevgili annesini ziyaret etme şansına sahip olur. Bu durumu "Allah'ın bir lütfu" olarak zikreder. Hocası Barkan 1973'te emekli olur, 1979 yılında da vefat eder. Genç'in Barkan'dan sonra iktisat tarihi kürsüsündeki görevi devam etse de kendisi artık buradaki görevinden eskiden aldığı tadı alamaz fakat yine de 1982 yılına kadar burada çalışmaya devam eder.

Mehmet Hoca, İstanbul Üniversitesinden ayrıldıktan sonra, 1983 yılında Marmara Üniversitesi Tarih bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. Bu görevi 1999 yılına kadar devam etti ve aynı yıl emekli oldu. Bir taraftan da 1985-2002 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Sosyoloji bölümünde yarı zamanlı olarak yüksek lisans ve doktora dersleri verdi. Aynı şekilde yarı zamanlı olarak 1999-2006 arasında İstanbul Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum

---

¹⁰Genç, a.g.e., 9.

Bilimleri Programında, 1999-2009 arasında da Bilgi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde dersler verdi.

Yurtdışı seyahatleri dışında ilk defa uzun süreli olarak ABD'ye gitti. 1990 yılında Cornell Fleischer'in davet ve tavassutuyla misafir öğretim üyesi olarak bahar dönemini St. Louis'de bulunan Washington Üniversitesinde geçirdi. Çalışmalarını The Center for the Study of Islamic Societies and Civilisation isimli araştırma merkezinde sürdürdü.

2010'da İstanbul Şehir Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı ve ölümüne kadar bu görevi sürdürdü. Ahir ömründe, en rahat çalıştığı, huzurlu olduğu üniversitesinin kapanması onu derinden sarstı.

KİŞİLİĞİ: ZARIFLARIN PİRİ

Mehmet Genç kesinlikle sıra dışı bir kişiliktir. Onu bir kalıba sokmak ya da bir kategori içinde ele almak neredeyse imkansızdır. Öyle sanıyorum ki böyle bir tablonun oluşmasında onun üst düzey zekâsı en temel belirleyicidir. Daha lise yıllarından itibaren hep bir arayış içinde olmuş, her şeyi sorgulamıştır. Gençliğinde sınırları zorlamıştır. Olgun yaşlarında da, her ne kadar bu dışarıya daha az yansısı da, benzer zorlamaların olduğu onu yakından tanıyanlar tarafından bilinir. Bu durum bir çeşit yalnızlık duygusudur. Kendisini anlayacak bir düzeyin eksikliği, onu hep çevresini idare eden bir pozisyona sokmuştur.

Hoca ile ilgili en önemli tanımlayıcı sıfat ne diye sorulsa kahr ekseriyetin vereceği cevap zarafet olacaktır. O zariflerin piriydi. Muhatabıyla arasındaki mesafeyi korur, mütebessim bir yüzle onu dinler ve mutlaka yaşlı genç, hoca öğrenci fark etmeksizin siz diye hitap ederdi. Aslında zarafetini tevazuuyla tamamlardı. Onun tevazuu yapay değil sahici, kibrin uğramadığı vakur bir tevazuuydu. Bir öğrencisi için yaptıkları bazen insanı şaşırtırdı. Onunla saatlerce ilgilenir, elindeki kaynakları hiçbir yüksünme olmadan paylaşırdı. Yani tevazuu cömertlikle taçlanırdı. Vermekten, paylaşmaktan büyük bir haz alırdı.

Hocanın vefatından sonra düşünülen tarihlerden biri Ebubekir Şahin'e ait olup, hocanın zarafetine işaret etmekteydi:

*“Yitdi bir ahter bugün, Kan-ı faziletli O
Genç idi Mehmed Hoca, Genc-i zarafetti O”.*¹¹

O hiçbir zaman popüler olmayı sevmeydi. Öne çıkmak için özel çaba sarf etmedi, aksine arkalarda kalmayı bilerek ve isteyerek tercih etti. “Bilmeye gayret etti, bilinmeye değil”.¹² 2001 yılında Aydın Doğan Vakfı Ödülü için kendisinden habersiz olarak birisi hocanın henüz yayınlanmış kitabını önermiş ve esere mansiyon ödülü verilmişti. Hoca bunu öğrenince son derece üzülmüş ve vakfa tarihe geçecek ders niteliğinde bir mektup yazmıştı. Orada yazdıkları da aslında yukarıda ifade etmeye çalıştığımız karakterinin yansıması şeklindeydi:

“Ödüller kazanmak ve popüler olmak benim hayat tercihlerim arasında yer almaz. İtibarı pek yüksek olan vakfınızın vereceği tarih ödülü için herhangi bir başvuruda bulunmamış olmakla da bu tutumumu imâ etmiş olduğumu düşünüyordum. Seçiciler kurulunuzun saygı değer üyelerinin kitabım hakkında verdikleri kararlar, bu konuda benim de yanılmış olduğumu ortaya koyan bir yanlışlığa düşüklerini görüyorum...”

Hoca kendini anlatmayı, kendi kişisel dünyasından bahsetmeyi sevmezdi. Bir konferansında şöyle diyordu: “Kendimden bahsetmeyi pek sevemedim. Nedeni, başkalarının hakkına zarar verebilmektir. Hatıra anlatırken başkalarından bahsetmek gerekir. O vakit hakkında konuştuğularımın hakkına girmekten bir Müslüman olarak korkarım. O nedenle hem kendimden hem de başkalarından bahsetmeyi sevmedim.”¹³

Mehmet Genç, kelimenin gerçek anlamıyla bir ilim adamıydı. Onun için tek hakikat vardı, o da ilmi hakikatti. Halil Berktaş onun için “Gerçek anlamıyla, kelimenin tam anlamıyla bir alimi kaybettik. Çok özel kişiliği olan bir alimi kaybettik Mehmet hocanın şahsında. Çok mütevazı, çok çalışkan, gerçekten sanat için sanat denir ya, ilim için ilim, bilim için bilim tutkunu, hayatını buna vakfetmiş, böyle çok nev’i şahsına münhasır bir insanı kaybettik” diyerek bu gerçeği vurgulamaktaydı.¹⁴ İdris Bostan hocanın tarih-

11 Buradaki “genc” kelimesi “hazine” anlamında olup hocayı “zarafetin hazinesi” olarak tanımlar.

12 Abdülhamit Kırmızı, <https://serbestiyet.com/featured/kalanlardan-mehmet-genc-54577/>

13 https://www.youtube.com/watch?v=8_zxDAH2mqM

14 Halil Berktaş, Serbestiyet.com, 19 Mart 2021.

çiliğini ve ilmi yaklaşımını şu cümlelerle özetliyordu: “Öncelikle o, ‘fenâfi’l-ilm’ sıfatına layık günümüzün mütebahhir bir âlimi idi... Mehmet Bey’in ihtisas tarihçiliğine önem verdiğini, her zaman konuların derinlemesine çalışılması gerektiğini vurguladığını belirtmek gerekir. Her yeni konu karşısında dikkat kesilmesinin ve anlamak üzere sorular sormasının sebebi buydu. Neyi bildiğini ve neyi bilmediğini iyi biliyordu ama bildiğini tam biliyordu.” diye başlıyordu.¹⁵ Şükrü Hanioglu ise günümüzdeki hocaların hali pürmelalini de hesaba katarak hocayı literal anlamda değil, kelimenin tam anlamıyla “alim” olarak niteliyordu: “Pek çoğu gerçek üniversitelerde memur olamayacak ‘akademisyenler’in sabahtan yatsıya televizyonlarda ahkâm kestiği bir ülkede kelimenin literal değil aslı anlamında “âlim” bir insan olan merhum Genç, temel değerlendirme ölçütleri “televizyon” görünürlüğü ve “sosyal medya” tık sayısı olan piyasadan “kovulmuş,” buna karşılık, Osmanlı ekonomik, malî ve iktisadî düşünce tarihimizi anlamamıza yaptığı büyük katkılarıyla, yaşamı süresince “hoca”, vefatı sonrasında geride bıraktığı eserleriyle “emvât-ı lâyemut” mertebesine ulaşabilen nadir bilim insanlarımızdan birisi olmuştur.”¹⁶ Mehmet hoca tarihçiydi, iktisat tarihçisiydi, sosyal bilimciydi ama daha önemlisi o bir entelektüeldi. İlgi alanı da düşünce dünyası da çok genişti. Bu engin birikim dostlarının her daim istifade ettikleri bir kaynaktı. Ayhan Aktar’ın deyişiyle o, “sağlam bir kayanın üzerine inşa edilmiş deniz feneri gibi bir insandı. Hem belirli aralıklarla ışık verir, size nerede durduğunuzu hatırlatır hem de hayatta doğru bir rota çizmeniz için size yön gösterirdi.”¹⁷ Mustafa Özel, hocayla ilgili bir değerlendirmesinde hem ilmi tarzına hem de kişiliğine referans vermiş oluyordu: “Mehmet Genç gülümseyen Osmanlı tarihiydi. Osmanlı ve ‘erken modern’ dünya tarihi. Az ve öz yazdı. Çok ve öz konuştu. Meydan yahut salonlarda değil, kuytularda, çay ve kahve eşliğinde, dostlarının kulağına fısıldayarak. Sözleri, onu dinleme talihine erenler için, her geçen gün kıymetlenen bir senetti.”¹⁸

Rahmetliyi en iyi tanıyan kişilerden bir olan Engin Deniz Akarlı’nın sözleri, ifade etmeye çalıştığımız şeyin bir özeti gibidir:

15 İdris Bostan, “Mehmet Genç İçin”, *Dergâh*, Sayı: 375, Mayıs 2021, 22-23.

16 Şükrü Hanioglu, “Fariza-i Haccı Eda Eden Bir Karınca”, *Karar Gazetesi*, 23 Mart 2021.

17 Ayhan Aktar, <https://www.diken.com.tr/hac-yolunda-bir-karinca-mehmet-gencin-ardindan/>

18 Mustafa Özel, “Mehmet Genç ve Sanata Dönüşen Tarihçilik”, *Nihayet*, Nisan 2021, 4.

“Mehmet Genç Hoca, genç-yaşlı, kadın-erkek, doğulu-batılı veya doğucu-batıcı... böyle farklı özelliklere sahip her çevreden gelen herkesin yürekten sevdiği ve saydığı bir insandı. Mehmet Genç Hoca’ımızı bu mertebeye taşıyan hasletleri, onu anmak için yaptığımız bu toplantıya katılanlar yakından bilirler. Başta güler yüzü, sakin tabiatı, tevazuu, ilim ve irfanı, hoş sohbeti, alicenaplığı ile hepimizin yüreğinde taht kurmuş bir insandı Mehmet Genç.”¹⁹

Hocanın sohbetlerinin tadına doyum olmazdı. Bu sohbetler zamanla seansa dönüşür, kâh yemekhanede kâh açık alanda bazen de odasında her türden konunun konuşulup tartışıldığı birer ziyafet sofrasına dönüşürdü. Kıvrak zekasıyla mütenasip bir şekilde çok nüktedan biriydi. Çok fıkra bilir, anlatmayı sever, gerekli gereksiz değil, bir bilimsel sunuş ya da sohbet esnasında konunun özüne işaret edecek bir şekilde taşı gediğine oturtarak anlatırdı fıkralarını. Hüseyin Hatemi daha asistanlık yıllarından itibaren bu özelliğine dikkat çekmektedir: “Asistanlık süremde İstanbul Üniversitesinde İktisat ve Hukuk Fakülteleri birbirine daha yakındı. Öğretim üyesi kadrosu dardı, arkadaşlık ilişkileri güçlüydü. Karşılıklı ziyaretler yapılırdı. Rahmetli Mehmet Bey ile sık görüşürdüm. Güler yüzlü çelebi bir zat idi. 1969’larda Marmara Kiraathanesinde görüşürdük.

‘Rastlasam orda eğer hazreti Mehmet Gence

Kahveden ayırlamam ben tabii erkence

Sohbetinden alınır ab-ı hayat tesiri

Şehd u şeker gibidir tarz-ı beyanı bence’ dörtlüğünü bu vesileyle yazmıştım.”²⁰

Merhum hocamızın hayatında klasik batı müziğinin ayrı bir yeri vardı. Kendisi kelimenin tam anlamıyla bir Richard Wagner hayranıydı. 19. Yüzyılın meşhur bestecilerinden olan Wagner aynı zamanda yazdıkları ve polemikleriyle de meşhurdu. Hoca Wagner’in operalarını Osmanlıya benzetirdi. Yavaş yavaş başlar ve derinleşerek bir zirve yapar, sonra yavaşlamaya başlar ve ne zaman bittiğini tam anlayamadan bitiverirdi. Ona göre Osmanlı kurumları da böyleydi. Oluşmaları epey bir vakit alır, sonra olgunlaşarak şahikasına çıkar ve nihayet çözülmeye başlar ve tam olarak ne zaman sonlandığını belirlemek kolay olmaz. Wagner, araştırmalarını yaparken

19Engin Deniz Akarlı, “Mehmet Genç İhtifali İçin”, *Mehmet Genç İhtifali*, Bilim ve Sanat Vakfı, 17 Nisan 2021.

20Hüseyin Hatemi’nin ‘Mehmet Genç ile tanışıklığımızı anlatır mısınız’ sorusuna twitter üzerinden verdiği cevap: 09.10. 28 Nis 2021.

de Genç'in yardımına koşardı. Hoca bu hususu kitabının önsözüne eklemekten geri durmamıştı: "...Ama çok kere tek başıma problemi çözmek zorunda kaldığım hallerde en evrensel ve benim için en güvenilir yolu seçerek müzik dinledim. En zor problemleri çözmede, tıkanan düşünce açmazlarını aşmada bana en çok yardımcı olan Wagner'in operaları oldu."²¹ Mustafa Özel de, hocayla Wagner ilişkisini şöyle vurgular: "Mehmet Genç'in gösterişsiz ilim hayatına yön veren büyük sorulardan biri Wagner'in müziğine benzettiği Osmanlı kurumlarının ortaya çıkış, yükseliş ve geri çekilişleriydi. Tıpkı, Bizans'tan sonra dünya tarihindeki en uzun ömürlü devleti ayakta tutan topyekûn Osmanlı toplum ve iktisat sistemi gibi..."²²

ESERLERİ: "YAPTIKLARIM YAPACAKLARIMIN YAN ÜRÜNÜDÜR"

Mehmet Genç, müktesebatıyla mukayese edilirse, az yazmış ve fakat yazdıklarını adeta imbikten damıtırcasına bir titizlik içinde kaleme almıştır. O bakımdan çalışmaları nicelik olarak fazla değilse de nitelik olarak paradigma değiştirici araştırmalardır. Bu anlamda hocanın kimi makaleleri genel olarak Osmanlı tarihi, özel olarak da Osmanlı iktisat tarihi sahasında ufuk açıcı ve kurucu çalışmalardır. Bu çalışmalar zaman içinde tarihçilerin içinde bulunduğu statüko-yu sarsmış, birer açıklama modeli halini almıştır.

Mehmet Hoca müstakil olarak bir kitap çalışması yapmamıştır. Uzun yıllar süren araştırmalarını 2000 yılında yayınladığı ve bir anlamda onun *opus magnumu* sayılan *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi* isimli kitapta bir araya getirmiştir.²³ Bu kitabın hikayesi bir anlamda Genç'in bir otobiyografisi gibidir. Kitabın Teşekkürname başlıklı kısmında Hoca, arkadaş ve ailesine şükranlarını sunarken Ötüken Yayınlarına ettiği teşekkür aslında söylemek istediğimizi daha açık ifade ediyor: "Ötüken Yayınevi ile onun değerli yöneticisi Nurhan Alpay'ın yardımları ise kelimelerle ifade edilmesi imkânsız düzeydedir. Benden Osmanlı İktisat Tarihi hakkında bir kitap hazırlamamı, üstelik peşin bir ödeme yaparak,

21 Genç, a.g.e., 32.

22 Mustafa Özel, "Ekonomide Adalet ve Şeref: Wagner, Nietzsche ve Mehmet Genç", *Nihayet*, Mayıs 2021, 5.

23 Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2000, 367 sayfa). Kitabın 2019 yılında 17. baskısı yayınlanmıştır.

talep ettikleri tarihten bugüne kadar geçmiş olan süre tam 20 yıldır. Hazreti Eyüp sabrı ile bekledikleri bu uzun zaman boyunca en ufak bir imalarına dahi maruz kalmadım. Dünyada böyle erdem örneklerinin bulunduğunu kanıtlama mutluluğunu yaşamak için bile insan, eserini tamamlamayı ancak bu kadar geciktirebilirdi. Ama benim gecikmemin başka sebepleri de vardır, önsözde onları yeterince anlattım, sanırım.”²⁴

Bilim ve Sanat Vakfı’nda, Türkiye Araştırmaları Merkezi tarafından düzenlenen Bir Kitap Bir Yazar Programı çerçevesinde Mehmet Genç ile kitabı, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi* hakkında yapılan toplantıda hocanın kitabıyla ilgili açıklama ve özelleştirileri de buraya kaydedilmeyi hak etmektedir: “Bu bir kitaptan çok, farklı parçalardan oluşan, her biri kendi başına yaşayabilecek yahut rahatça ve diğerlerine fazla zarar vermeden ölebilecek bölmeleri bir araya getiren bir inşadan ibarettir. Bölmeler birbirinden tümü ile kopuk değildir şüphesiz. Aynı zihnin kompleks bir problemle, daha doğrusu birbirini doğuran problemlerle uğraşmasından kaynaklanan bir bağlantıya sahiptirler. Ama kitabı oluşturan bu bağlantı bir bakıma bir başarısızlığın da hikayesidir. Zihni bir otobiyografi denemesi olarak önsöz bu hikâyeyi net şekilde özetler. Kitabın en önemli kısmı budur bence.”²⁵

Hocanın hazırlayıcısı olarak adını taşıyan bir diğer eser, bir araştırma projesi olarak hazırlanan ve 2006 yılında Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi tarafından yayınlanan *Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler 1-2*, başlıklı kitaptır. Kitap iki cilt olarak hazırlanmış, birinci cildinde Osmanlı Maliyesi ve kurumlarıyla ilgili 12 araştırmacının yazılarına yer verilmiştir. İkinci ciltte ise örnek bütçe metinlerine yer verilmiş olup bu çerçevede 11 adet bütçe örneği yer almıştır.²⁶

Hocanın ulusal ve uluslararası sempozyum ve toplantılarda yaptığı sunuşlar, üniversite, vakıf, dernek vb. kuruluşlarda verdiği konferanslar, kendisiyle yapılan çok sayıda söyleşiler, yaptığı televizyon ve radyo konuşmaları gibi pek çok sayıda metne dökülmüş veya kayıt halinde bulunan malzemesi, ayrıca değerlendirilip

24 Mehmet Genç, a.g.e., s, 11-12.

25 “Mehmet Genç İle ‘Osmanlıda Devlet ve Ekonomi’ Üzerine”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)*, C. 1, S. 1, 2003, 369.

26 Mehmet Genç-Erol Özvar (Hazırlayanlar), *Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler 1-2*, (İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayını, 2006).

kisve-i taba bürünmesi zor ve uzun bir zaman alacak olsa da elbette çok yararlı olacaktır. Bu çerçevede kendisiyle yapılan konuşmalardan ilkinin kitaba dönüşmüş olması ve vefatından önce bu çalışmayı görmüş olması sevindiricidir. *Osmanlı Ekonomisine Dair Konuşmalar-I* başlığıyla bu yıl yayınlanan çalışmanın devamının gelmesi çok anlamlı olacaktır.²⁷

Mehmet Genç'in yukarıda bahsettiğimiz paradigma değiştiren araştırmaları arasında öne çıkan çalışmalarını Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünü açıklayan Üçlü Sacayak Modeli, Malikane Sistemi, Bir Kriz Yüzyılı Olarak 18. Yüzyıl, Esham Sistemi, Dönemlendirme meselesi olarak sıralayabiliriz. Onun ürettikleri var olan ezberleri bozan çalışmalardır. Bu özellikleri dolayısıyla yazdıkları sadece yurtiçinde değil, uluslararası düzeyde de önemli bir aksü-lamel bulmuştur.

Merhum Genç'in önemli çalışmaları önce ya bir sempozyum ya da bir akademik toplantıda yapılan sunuşlar olarak yani sözlü bir formda ortaya çıkmıştır. Bu yöntemle dinleyenlerin muhtemel soruları, itirazları ya da geri beslemelerinin neler olduğunu belki de görmek istemiştir. Hatta aynı konuyu birden çok defa sunarak pekişmesini de sağlamıştır. Belli bir zamanı müteakip de nihai şeklini verip kâğıda dökmüştür.²⁸

Onun Osmanlı maliyesinin işleyişi ve iltizam usulündeki değişiklikleri ele aldığı "*Osmanlı Maliyesinde Malikane Sistemi*"²⁹ ve bu çalışmanın devamı sayılabilecek "*18. Yüzyıla Ait Osmanlı Mali Verilerinin İktisadi Faaliyetin Göstergesi Olarak Kullanılabilirliği Üzerinde Bir Çalışma*"³⁰ isimli çalışmaları yukarıda da ifade edildiği gibi ezberleri bozmuştur. Devletin ekonomik hayatla olan ilişkisini esas alan "*18. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Savaş*"³¹ çalışması Osmanlı'nın dünyada ortaya çıkan meydan okumalara karşı nasıl bir pozisyon aldığını göstermektedir. "*Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün İlkeleri*"³² başlıklı çalışmasıyla Osmanlı ekonomisinin nasıl işlediği, hangi temellere dayandığı ve hangi saiklerle hareket ettiğini ortaya koymuştur. Bunu yaparken bir modelleme geliştirmiş

27 Mehmet Genç-Erol Özvar, *Osmanlı Ekonomisine Dair Konuşmalar-I*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2021, 227 sayfa).

28 Erol Özvar, a.g.m., 144.

29 Genç, a.g.e., 99-152

30 Genç, a.g.e., 153-185.

31 Genç, a.g.e., 211-225.

32 Genç, a.g.e., 42-52.

ve üç ilkenin bir arada ve etkileşim içerisinde çalıştığını vurgulamıştır. Bunlar provizyonizm/iaşecilik, tradisyonalizm/gelenekçilik ve fiskalizm/vergililik ilkelerinden oluşan bir tripotuttur. Bu sisteme göre devletin en temel görevi halkının ihtiyaçlarını gidermek, bu anlamda her türlü malı bol, ucuz ve kaliteli bir şekilde sunmaktır. Kuşku yok ki bütün bunlar kadimden gelen, yani uzun dönemlere sâri uygulamaların çerçevesinde, yani kristalleşmiş bir gelenek ekseninde gerçekleşecektir. Elbette zikredilen sürecin iyi işleyebilmesi güçlü bir mali yapıya bağlıdır. Bu bakımdan devlet düzenli bir şekilde vergileri toplayacak, sadece toplamakla kalmayıp bunu artıracaktır. Yani hazine dolu olacaktır. Bu ilkelerin zaman içinde değişimine işaret eden çalışma ise “*Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün Klasik Prensiplerindeki Değişme*”³³ başlığını taşır. Burada klasikten moderne doğru geçişte oryaya çıkan iktisadi zihniyetin değişimi betimlenmektedir. Yine Genç’e göre Osmanlı için kullanılan klasik beşli dönemlendirme modelinin (kuruluş-yükseliş-duraklama-gerileme-yıkılış) de esas itibarıyla bir geçerliliği yoktur. Zira hocaya göre Osmanlı’nın Avrupa karşısındaki yaklaşık üç yüz yıllık ilerleyişi nasıl mucizevi ise yine yaklaşık iki yüz yıllık sanayileşmiş batı karşısındaki direnişi de aynı şekilde mucizevi olmuştur.

Mehmet Genç’in çalışmalarının etraflıca değerlendirildiği ilk ciddi toplantı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan bir toplantıyla gerçekleşmiştir. “Türk Tarihçiliğinde Dört Sima: Halil İnalçık-Halil Sahillioğlu-Mehmet Genç-İlber Ortaylı” başlığıyla yapılan toplantı iki gün sürmüş ve sonrasında yapılan sunumlar kitaba dönüştürülerek yine Büyükşehir Belediyesi tarafından yayınlanmıştır.³⁴

Bu toplantının üçüncü oturumu “Uygulamadan Kurama Uzanan Bir Tarihçi: Mehmet Genç” başlığını taşımaktadır. Dört konuşmacının olduğu oturumda, Murat Çizakça “Mehmet Genç ile Beraber İktisat Tarihi Araştırmalarında Geçen Bir Otuz Beş Yıl” başlıklı bir sunum yapmış ve Genç’in Osmanlı ekonomisini anlamak için geliştirdiği sacayağı modelini tartışmış, bu modelin bir taraftan Osmanlı iktisadi sistemini açıklayan yegâne model olduğunu ifade

³³Genç, a.g.e., 87-96.

³⁴Alper Çeker, *Türk Tarihçiliğinde Dört Sima: Halil İnalçık-Halil Sahillioğlu-Mehmet Genç-İlber Ortaylı*, (İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür AŞ. Yayınları, 2006).

ederken diğer taraftan aynı modelin Roma-Bizans imparatorlukları için de geçerli olup olamayacağı üzerinde durmuştur.³⁵

İkinci tebliğ Ethem Eldem'e aittir ve "Mehmet Genç'in Osmanlı Klasik Sistemini Algılayışı" başlığını taşır. Eldem, Genç'in çalışmalarının önemini, kendisi açısından klasik dönem XVI. yüzyıl veya modern dönem XIX. yüzyıl araştırmalarından farklı olarak bir kriz dönemi olarak görülebilecek XVIII. yüzyıla yoğunlaştırmasını anlamlı bulur. Bu dönemi çalışanların ve dolayısıyla bilimsel çıktılarının sayıca az olması nedeniyle mevcut belirsizlikler Genç'in yaptığı araştırmalarla günışığına kavuşmuştur. Eldem özellikle de ekonomi, savaş ve kriz ilişkileri üzerinde durmuştur.³⁶

Toplantının Üçüncü konuşmacısı Antony Greenwood'dur ve sunuşu "Osmanlıda Provizyonizmin Uygulama Alanlarına Bir Örnek: İstanbulun Et İfaşesi" başlığını taşır. Greenwood sunuşunda Genç'in geliştirdiği üçlü sacayak modelinin ayaklarından biri olan Provizyonizm/İfaşecilik ilkesini tartışmıştır. Aslında bu prensibin işleyip işlemediğini imparatorluğun payitahtı ve halkın en temel ihtiyacı olan et temini üzerinden test etmiş ve sistemin işlediğini, hatta kabaca üç yüz yıl boyunca çok da değişmediğini gözlediğini ifade etmiştir.³⁷

Dördüncü ve sonuncu konuşmacı Ariel Salzman "Mehmet Genç; İktisat Tarihçisi" başlıklı bir sunuş yapmıştır. Salzman Genç'in tezlerini, birtakım, dünyaca meşhur iktisatçı ve iktisat tarihçilerinin yaklaşımlarıyla karşılaştırmıştır. Hocanın yaptıklarını kendi deyimiyile "uzun XVIII. Yüzyıl"ın ötesinde anlamı olduğunu vurgulamıştır. Hocayı sorduğu sorular ve kullandığı yöntemler itibariyle "kurumsalci iktisat" okuluna yakın bulmuştur. Salzman'a göre hem "Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün İlkeleri", hem de "Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi" başlıklı makaleleriyle Mehmet Genç bir kuramcı olduğunu ortaya koymuştur. Ve

35 Murat Çizakça, "Mehmet Genç ile Beraber İktisat Tarihi Araştırmalarında Geçen Bir Otuz beş Yıl", *Türk Tarihçiliğinde Dört Sima: Halil İnalcık-Halil Sahillioğlu-Mehmet Genç-İlber Ortaylı*, (İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür AŞ. Yayınları, 2006), 99-107.

36 Ethem Eldem, "Mehmet Genç'in Osmanlı Klasik Sistemini Algılayışı", *Türk Tarihçiliğinde Dört Sima*, (İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür AŞ. Yayınları, 2006), 108-114.

37 Antony Greenwood, "Osmanlıda Provizyonizmin Uygulama Alanlarına Bir Örnek: İstanbul'un Et İfaşesi", *Türk Tarihçiliğinde Dört Sima*, (İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür AŞ. Yayınları, 2006), 115-121.

bunu hem iktisat hem de tarih konusundaki yetkinliği sayesinde gerçekleştirebilmiştir.³⁸

Mehmet hoca sunuşları takip etmiş ve sonrasında “Yaptıklarım Yapacaklarımın Yan Ürünüdür” başlıklı bir konuşma yapmıştır. Konuşmacılara ve dinleyenlere teşekkür ettikten sonra, şimdiye kadar yazdıklarının önemli bir kısmını asıl yazmayı planladığı araştırmaların yan ürünü olarak tanımlamıştır. Nihai gayesinin modern iktisadi büyüme karşısında Osmanlı’nın konumunu açıklamak olduğunu vurgulamıştır. Bu çerçevede kıvrak zekâsı ve ince hiciv yeteneğiyle oturumun esprili bir değerlendirmesini yapmayı da ihmal etmemiştir:

“Buraya gelirken dört kişi olacak diye biliyordum. Malum dört kişi İslam anlayışına göre cenaze gömmenin asgari ekibidir. Son anda beşe çıkarılmış olması ekibin gömme liyakatini güçleştirmiyor, aksine güçlendiriyor. Henüz ölmediğime göre, korktuğum diri diri gömülmekti. Entelektüel alimlerden, doğrusu, bu da beklenirdi. Hakkımda iyiliklerden oluşan konuşmalarla yetinselerdi, bu herhalde gömme törenidir diye düşüncektim. Ama böyle yapmadılar. Şüphesiz büyük iltifatları da ihtiva eden tahlil ve yorumlarına tenkitlerini de eklemeyi ihmal etmediler. Bunlardan ufuk açıcı birçok yeni fikirler edindiğimi itiraf etmeliyim.”³⁹

Genç, çalışmalarını belge transkripsiyonunun ötesine taşıyan ve belgeyi konuşturan derin analizleriyle ufuk açıcı tezler ortaya çıkarmıştır. Hanioglu’nun tespitiyle onun tarzı “belgeselciliğe indirgenemeyen belge kullanımı”dır: “Osmanlı geçmişini Barkan’ın açtığı yolda değerlendirme ve “büyük sorular”ı içi boş mega söylemler ve hamasî yorumlar yerine somut verilere dayanarak cevaplandırma alanında sivrilen akademisyenler arasında önde gelen isimlerden birisi de Mehmet Genç olmuştur...Osmanlı sınaî yapıları ve manifaktür işletmelerine ait verileri dönemsel biçimde inceleyerek Sanaî Devrimi’nin Osmanlı toplumu üzerindeki etkilerini araştıran Genç, uzun yıllar süren araştırma ve derinlikli tahlilleri sonrasında sadece bu konuyu değil, sınırlı süreli iltizamların yaşam süresince tasarruf olunan malikânelere dönüşümünün malî ve toplumsal neticelerini ortaya koyarak tarihî bir kırılmayı da aydınlatmış-

38Ariel Salzman, “Mehmet Genç; İktisat Tarihçisi”, *Türk Tarihçiliğinde Dört Sıma*, (İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür AŞ. Yayınları, 2006), 132-141.

39Mehmet Genç, “Yaptıklarım Yapacaklarımın Yan Ürünüdür”, *Türk Tarihçiliğinde Dört Sıma*, (İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür AŞ. Yayınları, 2006), 1142.

tır. Genç'in katkılarını, 'belge transliterasyonu ve yayımı'nı nihai hedef olarak gören, son tahlilde, paleografi uzmanlarının daha iyi yapabileceği çalışmalardan -ki tarihçiliğin buna indirgenmesi Türkiye'de hâlâ yaygın bir yaklaşımdır- ayıran, derinlikli analiz ve değişik dillerdeki literatürün değerlendirilmesiydi."⁴⁰

Genç'in çalışmaları incelendiğinde, yazdıklarını herhangi bir ideoloji ya da bilimsel ekolün yaklaşımları çerçevesinde yazmadığı görülecektir. Marksist, liberal ya da Osmanlıcı bir perspektif onun için belirleyici olmamıştır. O bakımdan özgün bir yaklaşım sahibidir. Bununla birlikte, Tarihçi Okul, Annales ve Kurumcu İktisat ekollerinin yaklaşımları çalışmalarına bir sentez olarak yansımıştır.⁴¹

Mehmet hocanın çok bilinmeyen çevirileri de vardır. Bunlardan biri Ahmed Djevad'ın *Les Turcs d'apres les auteurs celebres-Divers temoignages et opinions* isimli kitabıdır. Kitap Türkçeye *Yabancılarla Göre Eski Türkler* başlığıyla çevrilmiş olup bugün Milli Eğitim Bakanlığının tebliği çerçevesinde orta öğretim kurumlarında tavsiye edilen eserler listesine dahil edilmiştir.⁴²

Yine ünlü İtalyan iktisat tarihçisi Carlo Cipolla'nın *Economic History of World Population* başlığıyla 1960'ta yayınlanan kitabını Mehmet Sırrı Gezgin müstear ismiyle tercüme etmiş ve kitap *Dünya Nüfusunun İktisadi Tarihi* adıyla yayınlanmıştır.⁴³

Mehmet Genç'in akademik çalışmaları değerlendirilirken mutlaka üzerinde durulması gereken bir husus da Osmanlı Arşividir. Arşiv hocanın hayatının merkezidir. Neredeyse ömrünü geçirdiği yerdir. Arşive sıra dışı bir tutkuyla bağlıdır, çünkü sorularının cevabını bulacağı yer orasıdır. Her gidişinde farklı kaynaklara ulaşması, arşivi onun için bir hazine mesabesine çıkarmaktadır. Tabiatıyla çalışmalarında neredeyse arşiv vesikaları dışında referans vermemiştir. Hocanın arşivle olan bu fevkalade içiçeliği onun "arşivin piri" olarak görülmesine vesile olmuştur. Mustafa Kara hocanın vefatının ardından düştüğü tarihte aynı ifadeyi kullanmıştır:

40 Şükrü Hanioglu, "Fariza-i Haccı Eda Eden Bir Karınca", *Karar Gazetesi*, 23 Mart 2021.

41 Küçükcalay, a.g.m., 122.

42 Ahmed Djevad, *Yabancılarla Göre Eski Türkler*, (İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2013). (Kitabın Bedir, Yağmur ve Türk Dünyası gibi farklı yayınevlerinden yapılmış baskılarının olduğunu da hatırlamak gerekir).

43 Carlo Cipolla, *Dünya Nüfusunun İktisadi Tarihi*, (İstanbul, Ötügen Yayınları, 6. Baskı, 2021).

“Arşivin piri Hoca, Kemal nihriri Hoca
Sekiz cennete gitti, Artvinli Mehmed Hoca.”

Yazıyı sonlandırırken, hocamla olan hukukuma dair şu kısa değerlendirmeyi yapmadan geçemeyeceğim. Rahmetli hocamla kaderlerimizin kesiştiği iki yer var. Bunlardan birincisi İstanbul Üniversitesi İktisat Tarihi Kürsüsü, ikincisi Şehir Üniversitesi. Hoca kürsüde 1960 yılında asistan olmuş ve 1982’de ayrılmıştı. Ben o ayrıldıktan altı yıl sonra, 1988 yılında asistan oldum. İlk tanışmam da bu vesileyle oldu. Kürsünün tarihinden, değerinden konuştuğumuz bu ilk tanışmada. Sonrasında artık hocamız oldu ve gerek Osmanlı Arşivinde gerek tez çalışmalarımızda hep rehberimiz haline geldi. Ama benim hocayı asıl keşfim Barkan ve Türkiye’de İktisat Tarihi çalışmaları hakkında hazırladığım bir araştırma sırasında kendisiyle yaptığım uzun sohbetler sırasında oldu. Aslında ben Barkan’ı keşfe çıkmıştım ama hocayı keşfettiğimi gördüm. Ve bu hoca-öğrenci, baba-oğul şeklinde gelişen dostluk devam etti. Yıllar sonra, talihin benim için güzel bir cilvesi olarak, Şehir Üniversitesinin kurucu hoca kadrosuna yaptığımız daveti kabulüyle ilişkimiz yeniden tazelendi ve yoğunlaştı. 2010 yılında beraber başladığımız Şehir yolculuğu Şehir’in kapatılması ve onun vefatına kadar devam etti. Bu sürede kendisinden çok istifade ettiğimi, kendisiyle böyle bir hukukumun oluşunu kendim için hep bir imtiyaz olarak gördüğümü özellikle ifade etmek isterim. Beraber yolculuklar yaptık, toplantılar düzenledik, ortak ders ve seminerler verdik. Küçük sorunlarının çözümüne katkı sağlayabildiğim için, onun, sahici ve samimi tevazuuyla ve biraz da nükleyle karışık, “hallal-ı müşkilim efendim” diye hitap edişi karşısında, bir taraftan kendisi için bir şey yaptığım için kıvandığımı, ama öte taraftan da sözünün samimiyeti karşısında ezildiğimi itiraf etmeliyim. O, hocası Barkan için, “Türkiye’de ilk defa, dilerim son olmaz, bir bilim adamının nasıl bir insan tipi olduğunu onun şahsında müşahede fırsatı buldum” demişti. Ben de ilim ve ahlakın bir insanda nasıl bir araya geldiğini ve bunun ne muazzam bir haslet olduğunu Mehmet Genç hocamın şahsında gördüm.

Son sözü Halit Özkan’a verelim:

“Hayy! de kalk ey müverrih bak ne yazar taşında
Genç Hoca melek oldu seksen yedi yaşında”

Ruhu şad, mekânı cennet olsun.

EK

MEHMET GENÇ'İN AKADEMİK FAALİYET VE YAYINLARI

YAYINLAR

A.Kitaplar

Telif

1. *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, , Sekizinci Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat 2012.
2. *Osmanlı Maliyesinde Kurumlar ve Bütçeler*, (ed.) (Erol Özvar ile birlikte), cilt 1-2, İstanbul, 2006.
3. *Osmanlı Ekonomisine dair Konuşmalar-I*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2021.

Tercüme

1. Ahmed Djevad, *Yabancılar Göre Eski Türkler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2013.
2. Carlo Cipolla, *Dünya Nüfusunun İktisadi Tarihi*, 6. Baskı, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2021.

B. Makaleler

Uluslararası hakemli dergilerde yayınlanan makaleler

1. "l'Economie Ottomane et la Guerre au XVIIIe siècle", *Turcica*, tome XXVII, 1995, 177-196.

Ulusal hakemli dergilerde yayınlanan makaleler

1. "18. Yüzyıla Ait Osmanlı Mali Verilerinin İktisadi Faaliyetin Göstergesi Olarak Kullanılabilirliği Üzerinde Bir Çalışma", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, cilt. II, No: 10, Şubat 1981, 33-77.
2. "18. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Savaş", *Yapıt, Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, No: 49 Nisan-Mayıs 1984, 52-61; No: 50, Haziran-Temmuz 1984, 86-93.
3. "17-19. Yüzyıllarda Sanayi ve Ticaret Merkezi Olarak Tokat", *Türklük Araştırma Dergisi*, cilt. III (1987), İstanbul 1988, 35-56.
4. "18. Yüzyılda Türkiye'den Fransa'ya Yapılan Pamuklu İhracatı ile İlgili Bir Araştırma Hakkında Düşünceler", *Türk Dünyasını Araştırmaları Dergisi*, No: 57, İstanbul, Aralık 1988, 152-156.
5. "Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün İlkeleri", *Sosyoloji Dergisi*, cilt. III. No: 1 (1988-1989), İ.Ü.E.F. Yay, İstanbul 1989, 175-185.
6. "18. Yüzyılda Osmanlı Sanayii", *Toplum ve Ekonomi*, No: 2, Eylül, 1991, 99-124.

- 7.“19. Yüzyıldada Osmanlı İktisadî Dünya Görüşünün Klâsik Prensiplerinde Değişmeler”, *Divan İlmi Araştırmalar*, 1999/1 Sayı 6. İstanbul.
- 8.“Osmanlı’da Devlet ve Ekonomi Üzerine”, *Türkiye Araştırmaları: Literatür Dergisi*, cilt. 1, Sayı 1, 2003, 369-384.

C. Tebliğler

Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında (Proceedings) basılan bildiriler

- 1.“Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi” *Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Metinler/Tartışmalar (8-10 Temmuz 1973)*, (ed.) Osman Okyar-Ünal Nalbantoğlu, Hacettepe Üni. Yay.: Ankara 1975, 231-296.
- 2.“Entreprises d’Etat et Attitude Politique dans l’Industrie Ottomane du XVI-II° siècle”, *l’Accession de la Turquie à la Civilisation Industrielle, Facteurs Internes. Actes du Colloque d’Istanbul, (2-4 December 1985)*, Editions ISIS : İstanbul-Paris 1987, 5-12.
- 3.“Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi”, *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi, Tebliğler (İstanbul, 21-25 Ağustos 1989)*, TTK Yay. : Ankara 1990, 13-25.
- 4.“Neden Fetih?”, “Genel Değerlendirme”, *I. Uluslararası İstanbulun Fethi Konferansı 24-25 Mayıs 1996*. İstanbul. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları: İstanbul 1997, 96-98; 219-222.
- 5.“Fethin İktisadî Sonuçları” ve “Genel Değerlendirme”, *II. Uluslararası İstanbul’un Fethi Konferansı 30-31 Mayıs 1997*, İstanbul, 199-203; 310-303.

Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

- 1.“Osmanlı Arşivlerinden Yararlanma Yöntemi”, *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu (Mayıs 1985)*, İstanbul 1985, 155-162.
- 2.“Osmanlı Esnafı ve Devlele İlişkileri”, *Ahilik ve Esnaf*, İstanbul 1986, 113-124.
- 3.“Kalkınma Meselemize Tarihî Yaklaşım”, *İktisadi Kalkınma ve İslam*, İslami Araştırma Vakfı Yay: İstanbul 1987, 211-221.
- 4.5.“XV. ve XVI Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nin İç ve Dış Ticareti”, *XV. ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İstanbul 1997, 395-408.
- 6.“Türkiye’de İktisadî Modernleşme Sürecine” Yorum, *Modernleşme, İslam Dünyası ve Türkiye*, İstanbul 2001, 321-327.
- 7.“Osmanlı Dünyasında Dilencilik”, *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı*, (haz.) Suvat Parin, İBB Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008, 13-15.
- 8.“Örnek Bir Aydın Olarak Erol Güngör”, *Kültür Ocağında Bir Mütefekkir Erol Güngör*, Koçav Yay: İstanbul 2009, 231-234.

- 9.“Devlet ve Girişimciler”, *Anadolu’da Girişimcilik Kültürü Sempozyumu Tebliğ Kitabı*, (ed.) Abdullah Ecevit Öksüz, Konya 2009.
- 10.“Osmanlı’da 17. Yüzyılın Sosyal ve Siyasal Yapısında Değişmeler”, *Itri ve Dönemine Disiplinlerarası Bakışlar*, İstanbul, 2013, 13-18.

D. Yazılan uluslararası kitaplar veya kitap bölümleri

1. “A Study of the Feasibility of Using Eighteenth Century Ottoman Fiscal Records as an Indicator of Economic Activity“ *The Ottoman Empire and the World-Economy* içinde, (ed.) Huri İslamoğlu-İnan, Cambridge University Press, 1987, 345-373.
- 2.“Ottoman Industry in the Eighteenth Century: General Framework, Characteristics and Main Trends”, *Manufacturing in the Ottoman Empire and Turkey (1500-1950)*, (ed.) Donald Quataert, State University of New York Press, 1994, 59-86.
- 3.“Aya Mavra in the Beginning of the Eighteenth Century”, *From the Local to Global History. The Xemple of Lefkada, 15-19th centuries, Proceedings of IV Conference of Ionian Islands Civilization (Aya Mavra 8-12 Sept. 1993), Conference dedicated to Panos G. Rontoyannis*, Athens 1996. p. 65-74. (Published in Greek).
- 4.“State and The Economy in the Age of Reforms: Continuity and Change”, *Ottoman Past and Today’s Turkey* içinde, (ed.) Kemal H. Karpat, Brill, Leiden, Boston, Köln 2000, 180-187.
- 5.“Controle et Taxation du Commerce du Café dans l’Empire ottoman fin XVIIe – Première moitié du XVIIIe Siecle”, *Le Commerce du Cafe avant l’ere des Plantation Coloniales*, Edite par Michel Tuchscherer. Institut français d’Archeologie Orientale, le Caire, 2001, 161-179.
6. “Economy and Economic Policy” *Encyclopedia of the Otoman Empire*, (ed.) Gabor Agoston ve Bruce Masters, Facts on File, Inc, New York 2008, 192-195.

E. DİA’da yayınlanan maddeler

- 1.“Esham”, *DİA*, cilt 11, Ankara 1995, 376-380.
- 2.“İltizam”, *DİA*, cilt. 22, Ankara 2000, 154-158.
- 3.“Malikâne”, *DİA*, cilt. 27, Ankara 2003, 516-518.
- 4.“Malikâne-Divanî”, *DİA*, cilt. 27, Ankara 2003, 518-519.
- 5.“Mukataa”, *DİA*, c. 31, Ankara 2005, 129-132.
- 6.“Nâzır”, *DİA*, cilt 32, Ankara 2006, 449-450.
- 7.“Osmanlı/İktisadi ve Ticari Hayat”, *DİA*, c. 33, Ankara 2007, 525-532.
- 8.“Yed-i Vahid”, *DİA*, c. 43, Ankara 2013, 378-383.

F. Diğer yayınlar

1. “Osmanlı Devletinde İç Gümrük Rejimi”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt. 3, İstanbul 1985, 786-790.

2. "Tarih Araştırmaları Üzerine Yorum", *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, (ed.) Sevil Atauz, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara 1986, 439-446.
3. "Osmanlı'da Zanaat, Ahlâk ve İktisat İlişkisi", *Anatomi Dersleri: Osmanlı Kültürü*, Yapı Kredi Yay: İstanbul 1994, 106-145.
4. "İki İmparatorluğun Başkenti", *İstanbul*, İstanbul Ekim 1998, 12-14.
5. "18 Yüzyılda Osmanlı Sanayiinde Değişmeler ve Devletin Rolü", *Osmanlı*, cilt 3, Yeni Türkiye Yay.: Ankara 1999, 263-268
6. "İktisat tarihi bakımından Osmanlı Arşivinde Kısa Bir Gezinti", *Sosyoloji Yıllığı, Kitap 11, Baykan Sezer'e Armağan: Baykan Sezer ve Türk Sosyolojisi*, (ed.) Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul 2004, 287-294.
7. "Yaptıklarım Yapacaklarıımın Yan Ürünüdür", *Türk Tarihçiliğinde Dört Sima*, İBB Yay.: İstanbul 2006, 142-144.
8. "Tarihsel Sosyoloji Üzerine Söyleşi", *Tarihsel Sosyoloji*, (ed.) Elizabeth Özdalga, Ankara 2008, 63-96.
9. "Klasik Osmanlı İktisadî Sisteminde İstanbul'un Yeri", *Kültür Başkenti İstanbul*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, 224-231.
10. "İktisat ve Deniz Ticaret Tarihinde Doğu Akdeniz ve Mersin'e Nasıl Yaklaşılmalı?" Açılış Konuşması, *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu III Mersin ve Doğu Akdeniz 7-8 Nisan 2011, Bildiriler Kitabı*, (ed.) Fevzi Demir, Mersin 2011, 8-12.
11. "Tarihimize Giydirilen Deli Gömleği: Osmanlı Tarihinde Dönemlendirme Meselesi", (Haz.) Mustafa Armağan, *Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak Gerileme Paradigmasının Sonu*, İstanbul 2011, 319-326.
12. "Tarihimizde Ticaret Ahlakının Kurumsal Gelişimi: Osmanlı'da Esnaf Teşkilatları", *Kırmızı Beyaz Hayat Kültür Dergisi*, sayı 10, 2011, 7-13.
13. "19. Yüzyılın Ortalarında Osmanlı Ekonomisi" *Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi*, 10 (2012), 11-21.

KATILDIğI KONFERANSLAR

Uluslararası Konferanslar

1. "Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi" Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Metinler/Tartışmalar (8-10 Temmuz 1973), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
2. "A Comparative Study of The Life-Term Tax Farming Data and The Volume of Commercial and Industrial Activities in the Ottoman Empire in the Second Half of the 18th Century", South Eastern European and Balkan Cities Confronting the Industrial Revolution in the Western Europe, AIESEE, Hamburg, 22-27 Mart 1976.
3. "19. Yüzyılın Ortalarında Osmanlı İktisat Politikasında Himayeci Gümrük Telakkisinin Doğuşu", Uluslararası Türkiye İktisadi ve Sosyal Tarih Semineri, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 1977.
4. "Osmanlı İmparatorluğunda 1700-1850 Arasında Sanayileşme Politikası ve Dış Ticaret", Sanayileşme ve Dış Ticaret Semineri, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 1981.

5. "War and Economy in the Eighteenth Century Ottoman Empire", Third International Congress on the Economic and Social History of Turkey, Princeton University, ABD, 24-26 Ağustos 1983.
6. "18. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisinde Değişmeler", Academy of Sciences of Soviet Union, Oriental Institute, Tiflis, 15-31 Aralık 1983.
7. "Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün Prensipleri ve Sonuçları", IV. Internationaler Kongress für Türkische Wirtschafts und Sozialgeschichte (1071-1920), München, 4 bis 8 August 1986.
8. "Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi", V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 21-25 Ağustos 1989.
9. "Ottoman Industry in the Eighteenth Century", International Conference on Manufacturing in the Ottoman Empire and Turkey 1500-1900, State University of New York, Binghamton, Kasım 1990.
10. "Main Trends in the Ottoman Economy in the eighteenth Century", Harvard University, Kasım 1990.
11. "Main Trends in the Ottoman Economy in the eighteenth Century", Columbia University, Kasım 1990.
12. "18. Yüzyılda Karadeniz Bölgesinde Ticari İlişkilerin Yapısı", The Ottoman-Ukranian Relation, Kiev, Ekim 1990.
13. "Sources ottomanes sur le commerce intérieur et extérieur des ports de la Méditerranée orientale", Echanges Maritimes et contacts socio-economiques en Méditerranée et mers proches, CNRS, Université d'Aix-en-provence, 29-30 Kasım 1991.
14. "Relation Between Ottoman Economic Structure and State Policy", National Scientific Foundation, Atina, 3 Aralık 1991.
15. "Some Thoughts on the İltizam System", VII. International Kongress für Türkische Wirtschafts und Sozialgeschichte (1071-1921), Heidelberg Üniversitesi, Heidelberg, Temmuz 1995.
16. "Osmanlı İmparatorluğunda Siyasi ve İktisadi İktidar İlişkileri", Institut Français d'Etudes Anatoliennes İstanbul, 4 Ocak 1996.
17. "Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi Arasındaki İlişkiler", Centre Cultural Français, Ankara, 11 Ocak 1996.
18. "İstanbul'un Fethi: Sebepleri ve Sonuçları", 1. Uluslararası İstanbul'un Fethi Konferansı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, 24-25 Mayıs 1996
19. "15. ve 16. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunda İç ve Dış Ticaret", 15 ve 16. Asırları Türk Asrı yapan Değerler Sempozyumu, İstanbul, 9-11 Kasım 1996.
20. "Ottoman State and Economy in the Age of Reforms: Continuity and Change", A Conference on the Ottoman State, Modernism and the Euro-Islamic Synthesis: Revisionist Approach, University of Wisconsin, Madison, 29-30 Haziran 1996.
21. "İstanbul'un Fethi: İktisadi Sonuçları", II. Uluslararası İstanbul'un Fethi Konferansı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, 30-31 Mart 1997.
22. Tokyo'daki Yamagata Üniversitesi ve Center for Islamic Studies'in özel davetiyle Yamagata University ve Tokyo University'de verilen "Üç Konferans", 29 Haziran-9 Temmuz 1997:

23. "Silk Road and the Middle East Economy in History".
24. "The Black Sea Economic Cooperation in its Historical Perspective".
25. "State and Economy in the Ottoman Empire".
26. "Le Commerce du café, son contr l et sa taxation dans l'Empire otoman entre la fin du 17^{ me} siècle début du 18^{ me} siècle", *Le Café avant l'ère des Plantations Coloniales espaces et réseaux (XVe-XVIIIe siècles)*, Montpellier, France, 9-10 Ekim 1997.
27. "18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Değerli Maden  retimi", International Syposium on the Money and Mints in the Ottoman Empire 1680-1850, Institut Français d'Etudes Anatoliennes, İstanbul, 28-29 Kasım 1997.
28. "18. Yüzyılda Osmanlı Limanlarında Gümrük Merkezleri", International Symposium on the Ottoman Port Towns: Material Culture and Organization, 1600-1900, Boğazii Üniversitesi, İstanbul, Nisan 20-21, 1998.
29. "18. Yüzyıl Osmanlı Ekonomisinin Temel Eğilimleri", The Ottoman Eighteenth Century, Orient-Imstitut Der Deutschen Morgenl ndischen Gessellschaft, İstanbul, 5 Mayıs-6 Temmuz 1998.
30. "İki İmparatorluğun Başkenti", III. Uluslararası Fetih Konferansı, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, İstanbul, 23-24 Mayıs 1998.
31. "Olive Oil Production Trends in Eighteenth and nineteenth Centuries in Mitilini", *Mitilini kai Kydonies: Mia Amphidromi schesi sto Voreioanatoliko Aigaiο*, Mitilini, Greece, 3-10 Ekim 2003.
32. "Osmanlı Bürokrasisi ve İmparatorluk  ls nde İletişim Ağı", I. Uluslararası İpek Yolu Tarih ve İletişim Sempozyumu, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek, 17-18 Mayıs 2004.
33. "Osmanlı Bütçelerinin Yapısal  zellikleri", Ludwig Maximilian Üniversitesi, Münih, 15 Kasım 2006
34. "Değerlendirme Konuşması", I. Türkiye İktisat Tarihi Kongresi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 7 Eylül 2007.
35. "Balkanlarda Osmanlı Varlığı", Üsküp'te İstanbul Günleri, Üsküp, 17-19 Aralık 2007.
36. "III. Selim'e Sunulan Layihalar  zerine Düşünceler", Nizam-ı Kadim'den Nizam-ı Cedid'e:  l m n n 200. Yılında III. Selim ve Dönemi Uluslararası Sempozyumu, İSAM, İstanbul, 22-23 Aralık 2008.
37. "19. Yüzyıl  ncesi Osmanlı Ekonomisinde  zel Sermaye Birikimi  zerinde Devletin Etkileri", Comparing Notes: Current Research on Ottoman History and Literature in the Netherlands and Turkey, Metherlands Institute in Turkey, İstanbul, 16-17 Ekim 2008.
38. "The Impact of the State on Capital Accumulation in the Ottoman Empire Before the 19th Century", *Finance, Capital and State in the Ottoman Empire*, Turkish Studies, Faculty of Arts, Leiden University, Leiden, 3 Aralık 2008.
39. "İktisat Tarihinin İktisat ve Tarih Disiplinleri Arasındaki Konumu Açılış Tebliği; Sempozyumu Değerlendirme Konuşması", II. Türk İktisat Tarihi Kongresi", 24-26 Haziran 2010, Elazığ.
40. "İktisat ve Deniz Ticaret Tarihinde Doğu Akdeniz ve Mersin'e Nasıl Yaklaşılmalı" Açılış Konuşması, *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu III Mersin ve Doğu Akdeniz 7-8 Nisan 2011*.

41. “Osmanlı Arşiv Kaynaklarına Göre Hocabey’in (Odessa) Kuruluşu, Ukrayna, 18-20 Nisan 2013.

Ulusal Konferanslar

1. “1860’larda Osmanlı Sanayisinin Problemleri ve Islah-ı Sanayi Komisyonu”, Mithat Paşa Semineri, İÜ. Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Ziraat Bankası, İstanbul 1980.
2. “Türkiye İktisat Tarihinde Tanzimatın Yeri”, Tanzimat Semineri, İÜ., Siyasal Bilgiler Fakültesi, İstanbul 1984.
3. “17-19. Yüzyıllarda Ticaret Merkezi Olarak Tokat”, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, Tokat, 2-6 Temmuz 1986.
4. “Kültür ve Kalkınma”, Kalkınma Kültür ve Demokrasi Sempozyumu, Türkiye Mimar ve Mühendis Odalar Birliği, İstanbul, 13 Ocak 1990.
5. “Onsekizinci Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Durumu”, Bilkent Üniversitesi, Ankara, 11 Mayıs 1992.
6. “Coğrafi Keşiflerin İstanbul’dan Görünüşü”, Amerika’nın Keşfinin 500. Yılı Toplantıları, İÜ. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, İstanbul, 12-14 Ekim 1992.
7. “Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün Klasik İlkeleri ve Temel Değerleri”, Birlik Vakfı İstanbul Şubesi, İstanbul, 12 Aralık 1992.
8. “Osmanlı’da Zanaat, Ahlak, İktisat İlişkisi”, Yapı Kredi Kültür Merkezi Salı Toplantıları, “Kültür Mirası”, İstanbul 1994.
9. “Osmanlı İktisat Tarihi Üzerine Düşünceler”, IRCICA, İstanbul, 21 Ocak 1995.
10. “İktisat Tarihi ve Osmanlı Dünyası”, Tarih Vakfı, İzmir, 18 Mayıs 1995.
11. “İktisat Tarihi Araştırmaları için Osmanlı Arşivi’nin Değeri”, Tarih Vakfı Arşiv Semineri, İstanbul, 13 Kasım 1996.
12. “Şeref Doktorası tevcihinde yapılan konuşma”, İÜ. Edebiyat Fakültesi, İstanbul 8 Şubat 1996
13. “Erol Güngör’ün Şahsiyeti”, Türk Kültür Vakfı, İstanbul, 24 Nisan 1996.
14. “Osmanlı Dünyasında Bayramların Fonksiyonu”, Röportaj, TV 7 Kanal, İstanbul, 2 Mayıs 1996.
15. “Osmanlı İktisadi ve Sosyal Tarihinin Kaynağı Olarak Özel Muhasebe Defterleri”, Türk Tarihinin Kaynakları Semineri, İÜ, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 6-7 Haziran 1996.
16. “Tarihçiliği Nasıl Anlamalı”, Belgesel Sinemacılar Birliği, İstanbul, 22 Şubat 1998.
17. “Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. Yılından Osmanlı Tarihine Bakış, Erzurum, 30 Kasım 1998.
18. “Osmanlı Tarihi Araştırmalarının Bugünkü Durumu”, İÜ. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, İstanbul, 10 Şubat 1999.
19. “19. Yüzyılda Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünde Değişmeler”, Tarih Vakfı, İzmir, Nisan 1999.
20. “Osmanlı Tarihinin Dönemlendirilmesi”, İslam Bilim ve Sanat Vakfı, İstanbul, 22 Mayıs 1999.

21. "18. Ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunda Sanayileşme Teşebbüsleri", Türk Kültür Ocağı, İstanbul, 29 Mayıs 1999.
22. "The Education of the Ottman Bureaucrats in the Pre-Tanzimat Era", Education in the Ottoman Empire, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 22 Ekim 1999.
23. "İktisat Tarihi Araştırmasındaki Serüvenim", Tarihçinin Mutfağı Serisi, Tarih Vakfı, İstanbul, 20 Ocak 2000.
24. "Osmanlı İltizam Rejimi ve Değişmeleri", Osmanlı Bankası Araştırma Merkezi, İstanbul, 13 Aralık 2000.
25. "Osmanlı İktisadi ve Sosyal Tarih Çalışmalarının Değerlendirilmesi", İSAM, İstanbul, 24 Şubat 2001
26. "1800'de Osmanlı İmparatorluğunun Genel Durumu", Sabancı Üniversitesi, İstanbul, 16 Mart 2001.
27. "Osmanlı Devleti ve Modern İktisadi Büyüme", İSAM, İstanbul, 28 Aralık 2001
28. "17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Mukataa Sistemindeki Değişmeler", Fatih Üniversitesi, İstanbul, 23 Ocak 2002.
29. "Osmanlı İktisadi Sisteminde Esnaf Loncalarının Fonksiyonu", Seminer, İÜ. Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 9 Mayıs 2002.
30. "Osmanlı İktisat Tarihi Üzerine 6 seminer", İstanbul Bilgi Üniversitesi, Adatepe/Çanakkale, 22-27 Temmuz 2002.
31. "Aydın Erol Güngör", Örnek Bir Şahsiyet Olarak Erol Güngör, Kültür Ocağı Vakfı, İstanbul, 19 Nisan 2003.
32. "Modern İktisadi Büyüme Karşısında Osmanlı Tutumu", Fatih Üniversitesi, İstanbul, 8 Ocak 2003.
33. "Malikâne-Divani Sistemi", Boğaziçi Üniversitesi, 16 Mayıs 2003.
34. "İstanbul'un Demografik Yapısı 1454-2003", İstanbul Şehir ve Medeniyet Sempozyumu, Bilim ve Sanat Vakfı, İstanbul, 6-8 Haziran 2003.
35. "Osmanlı Devleti ve Ekonomi", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, 26 Nisan 2004.
36. "Osmanlı Tarihçiliğinin Bugünkü Meseleleri", İSAM, İstanbul, 26 Mayıs 2004.
37. "Osmanlıda Kayıt ve Yazışmanın Önemi", Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğü, Ankara, 1 Temmuz 2004.
38. "Osmanlı Ekonomisinde Esnafın Yeri", 17. Ahilik Kültürü Haftası Kutlamaları, İstanbul, 13 Ekim 2004.
39. "Osmanlı Ekonomisinde Müteşebbis", İttifak Holding, Konya, 18 Mayıs 2007.
40. "Kapitalizm Karşısında Osmanlı İktisadı" İlmî Etüdler Derneği 2007-2008 Açılış Konferansı, İstanbul, 26 Ekim 2007.
41. "Osmanlı Sisteminin Ayırıcı Vasıfları Üzerine", Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 23 Mayıs 2007.
42. "Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Devlet", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, 6 Kasım 2007.
43. "18. Yüzyıl Osmanlısında İktisat ve Siyaset", Bilim ve Sanat Vakfı, İstanbul, 10 Mayıs 2008.

44. "İstanbul'un Fethi", Bayrampaşa Belediyesi, İstanbul, 28 Mayıs 2008.
45. "Osmanlı Ticaret merkezi Olarak İzmir", İzmir Ticaret Odası, İzmir, Haziran 2008.
46. "Osmanlı Dünyasında Dilencilik" Bir Kent Sorunu: Dilencilik Sempozyumu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, 18-19 Ekim 2008.
47. "Osmanlı'da Devlet, Ekonomi ve Toplum", İzmir, 19 Ocak 2009.
48. "İpek Yolu, Baharat Yolu, Ortadoğu ve Osmanlı Devleti", İSMEK Konferansı, İstanbul, 6 Şubat 2009.
49. "Osmanlıda İktisadi Düşüncenin Gelişimi", Yapı Kredi Bankası Salı Toplantıları, İstanbul, 14 Nisan 2009.
50. "Osmanlı Devleti'nin 18., 19. Yüzyıllarda Özel Sermaye Birikim Karşısındaki Tutumu ve Etkileri", TÜBA Forumu, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 8 Haziran 2009.
51. "Ömer Lütfi Barkan", Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu, 18 Mart 2010, Ankara.
52. "Osmanlı Ekonomisinde Özel Sermaye Birikimi Karşısında Devletin Tutumu", Erciyes Üniversitesi, 20 Nisan 2010, Kayseri.
53. "Erol Güngör hakkında" Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 26 Nisan 2010, Eskişehir.
54. "Osmanlı Ekonomik Sistemi", Sakarya Üniversitesi, Mayıs 2010, Adapazarı.
55. "Osmanlı Sanayii", Altunizade Kültür Merkezi, 14.01.2011, İstanbul.
56. "Osmanlı Devleti'ni Uzun Ömürlü Kılan Faktörler I: Giriş", Altunizade Kültür Merkezi, 11.02.2011, İstanbul.
57. "Osmanlı Devleti'ni Uzun Ömürlü Kılan Faktörler II: Siyasi Yapısının Özellikleri", Altunizade Kültür Merkezi, 11.03.2011, İstanbul.
58. "Osmanlı Devleti'ni Uzun Ömürlü Kılan Faktörler III: Bürokrasisinin Organizasyonel Yapısı", Altunizade Kültür Merkezi, 14.04.2011, İstanbul.
59. "İktisat ve Deniz Ticaret Tarihinde Doğu Akdeniz ve Mersin'e Nasıl Yaklaşılmalı?" Açılış Konuşması, Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu III. Mersin ve Doğu Akdeniz 7-8 Nisan 2011, Mersin Üniversitesi.
60. "Dostum Mehmet Çavuşoğlu", Merhum Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu Hakkında Anma Toplantısı, Gazi Üniversitesi, 31 Mart 2011, Ankara.
61. "Osmanlı'da Toplum ve Ekonomi Semineri", 7-8 Mayıs, Armutlu.
62. "Osmanlı Devleti'ni Uzun Ömürlü Kılan Sebepler IV: Mali Yapısının Özellikleri", Altunizade Kültür Merkezi, 13.05.2011, İstanbul.
63. "Modern İktisadi Büyüme Karşısında Osmanlı Ekonomisi", İnönü Üniversitesi, 13-15 Mayıs 2011, Malatya.
64. "Osmanlı Sosyal Nizamı ve İstinad Ettiği İktisadi Yapı", Bilecik Üniversitesi, 02.06. 2011, Bilecik.
65. "Osmanlı Devleti'ni Uzun Ömürlü Kılan Faktörler V: İktisadi Yapı Özellikleri", Altunizade Kültür Merkezi, 20.10.2011, İstanbul.
66. "Osmanlı Devleti'ni Uzun Ömürlü Kılan Faktörler VI: İletişimin Örgütlenmesi", Altunizade Kültür Merkezi, 17.11.2011, İstanbul.
67. "Osmanlı Tarihi Seminerleri", 30 Ekim, 5, 12, 19, 26 Kasım, 3 Aralık 2012, Bilim ve Sanat Vakfı, İstanbul.
68. "Osmanlıda 17. Yüzyılın Sosyal ve Siyasal Yapısı", İtri ve Dönemine Disiplinlerarası Bakışlar, İstanbul Kültür Sanat Vakfı Osmanlı Dönemi Müzik Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 3 Aralık 2012.

69. “Kanuni Devrinde Osmanlı Performansı”, Başakşehir Belediyesi Kültür Merkezi, İstanbul 28 Ocak 2013.
70. “17. Yüzyıl Dönüşümüne Genel Bakış”, Açılış Konuşması, 17. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Kriz ve Dönüşüm III. Çalıştay: Kriz ve Değişmeler, ODTÜ, Ankara, 7-9 Şubat 2013.
71. “Osmanlı Tarihi Seminerleri” 3, 10, 17, 24, 31 Mart, 6 Nisan 2013. Bilim ve Sanat Vakfı, İstanbul.
72. “Osmanlı Ekonomisinde Sermaye Birikimi ve Servet Dağılımı”, 37. İktisatçılar Haftası, Cumhuriyetin 90. Yılında Hak, Adalet, İktisat Başlıklı Oturum, İÜ. Kongre Kültür Merkezi, İstanbul, 26 Mart 2013.
73. “Osmanlı’da Sosyal Adalet” İzmit Belediyesi, Kocaeli, 6 Nisan 2013.
74. “Klasik Osmanlı Sisteminde Kâr, Faiz ve Kredi İlişkilerinin Özel Sermaye Birikimine Etkileri”, Antalya Üniversitesi, Antalya, 27 Şubat 2013.
75. “Osmanlı Mali Sisteminde Tuz ve Tuzlaların Mahiyeti”, Kayseri, 1 Mayıs 2013.
76. “İktisat Tarihimizde Bursa’nın Yeri”, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 7-8 Mayıs 2013.
77. “İslam Ekonomisi ve Osmanlı Uygulaması”, Murat Çizakça ile birlikte, Bab-1 Tarih Sohbetleri, İstanbul Bilimler Akademisi Vakfı, 11 Mayıs 2013.
78. “Osmanlı İktisadi Kurumları: Vakıflar ve Para Vakıfları, Vergi Sistemi ve Dış Ticaret”, Murat Çizakça ile birlikte, Bab-1 Tarih Sohbetleri, İstanbul Bilimler Akademisi Vakfı, 25 Mayıs 2013.
79. Röportaj, Yenişafak Gazetesi, 27 Mayıs 2012.
80. “Osmanlı Yönetiminin Özellikleri”, Osmanlı Sisteminden Günümüz İdarecilerinin Alabileceği Dersler, TC. İçişleri Bakanlığı Eğitim Dairesi, Ankara, 15 Haziran 2013.
81. “İslami Finans Kurumlarının Osmanlı Kökenleri”, Murat Çizakça ile birlikte, Bab-1 Tarih Sohbetleri, İstanbul Bilimler Akademisi Vakfı, 22 Haziran 2013.
82. “Osmanlı Devletinin Uzun Ömürlü Olmasını Sağlayan Temelleri”, TTK Yüksek Lisans ve Doktora Öğrencileri için Konferans, Ankara, 28 Haziran 2013.
83. Röportaj, Derin Tarih, Temmuz Sayısı, 2013.
84. Röportaj, Star Gazetesi, 21 Temmuz 2013.
85. “18. Yüzyılda Osmanlı Dış Ticaretinde Değişme Eğilimleri”, Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi I, Yalova, 27 Temmuz 2013
86. “Osmanlı’da 17. Yüzyılın Sosyal ve Siyasal Yapısında Değişmeler”, *Itri ve Dönemine Disiplinlerarası Bakışlar*, İstanbul, 2013, 13-18.

PROJELER

1. 15-19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunda Ölçüler
2. 18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı İç Borçlanması: Esham Sistemi
3. 16-19. Yüzyıllarda Osmanlı Gümrük Rejimi

BİLİMSEL VE MESLEKİ KURULUŞLARA ÜYELİKLER

1. American Research Institute in Turkey, Yönetim Kurulu Üyesi
2. Türkiye Bilimler Akademisi, Şeref Üyesi

ÖDÜLLER

Şeref Doktorası, İÜ. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü	1996
Türkiye Yazarlar Birliği Fikir Adamı Ödülü	2000
Gebze Genç Sanayici ve İş Adamları Derneği Ödülü	2002
Türk Tarihçiliğinde Dört Sima, İstanbul Büyükşehir Belediyesi	2006
Üsküdar Belediyesi,	2007
Edebiyat Sanat ve Kültür Araştırmaları Derneği Üstün Hizmet Ödülü	2013
Ustalara Saygı, Sakarya Belediyesi ve Sakarya Üniversitesi	2013
Uluslararası Halil İnalçık Tarih Ödülü	2013
TÜBA Uluslararası Akademi Ödülü	2015
Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü	2015

EĞİTİMİ VE GÖREVLERİ

1934/4 Mayıs	Artvin/Arhavi'de doğdu.
1953	Lise mezuniyeti, İstanbul Haydarpaşa Lisesi.
1958	Lisans Mezuniyeti, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye ve İktisat Bölümü.
1959	Maiyyet memurluğu, Ankara; Kaymakam vekilliği, Şerefli-koçhisar kazası.
1960-1965	Asistan, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Türk İktisat Tarihi Enstitüsü.
1965-1982	Uzman, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Türk İktisat Tarihi Enstitüsü.
1983-1999	Öğretim Görevlisi, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.
1985-1988	TRT danışmanlığı.
1985-2002	Öğretim Üyesi (Yarı Zamanlı) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde Yüksek Lisans ve Doktora Dersleri.
1990	Misafir Öğretim Üyesi, (Nisan-Haziran), The Center for the Study of Islamic Societies and Civilization, Washington University, St. Louis/Missouri
1996	Doktora Şeref Diploması, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.
1999	Emekli.
1999-2006	Öğretim Üyesi,(Yarı Zamanlı), İstanbul Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü.
1999-2009	Öğretim Üyesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.
2006-2013	Öğretim Üyesi (Yarı Zamanlı), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde Yüksek Lisans ve Doktora Dersleri.
2010-2021	Öğretim Üyesi, İstanbul Şehir Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü.
2021/18 Mart	İstanbul'da vefat etti.

